

Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti, “O‘zbekiston tarixi” kafedrası mudiri, tarix fanlari doktori Xalikova Raxbar Ergashevna taqrizi ostida

Toshqulova Shahnoza Safarboy qizi

Islom Karimov nomidagi Toshkent davlat texnika universiteti “O‘zbekiston tarixi” mutaxassisligi

I bosqich tayanch doktoranti,

shahnoza.toshqulova@gmail.com

(+998) 94 640-12-11

SHANXAY HAMKORLIK TASHKILOTINING TUZILMASI VA FAOLIYAT MEXANIZMI

ANNOTATSIYA: Ushbu maqolada Yevropa va Osiyoning katta qismida joylashgan mamlakatlarni o‘z atrofida birlashtirgan Shanxay Hamkorlik Tashkilotining tuzilmas sifatidagi o‘rni, faoliyat mexanizmi va boshqaruv shakllariga doir ma‘lumotlar ko‘rib chiqiladi. Bunda asosan tashkilotning tuzilishi, uning yaratilishidan tortib yillar davomida faoliyat sohalarining qay tarzda shakllanib borganligi hamda bugungi kunda bu mexanizmning umumiy ish jarayonidagi ko‘rinishiga oid fikrlar ham javobini topadi.

KALIT SO‘ZLAR: xalqaro hukumatlararo tashkilot, Shanxay beshligi, Sankt-Peterburg Deklaratsiyasi, Shanxay Hamkorlik Tashkiloti, Xartiya, Mintaqaviy antiterror strukturasi, tashkilot byudjeti, Tashqi ishlar vazirlari Kengashi, Kotibiyat.

ABSTRACT: This article examines the role, mechanism of operation, and forms of governance of the Shanghai Cooperation Organization, which unites the countries of Europe and most of Asia. This primarily reflects the organization's structure, how spheres of activity have been formed over the years since its creation, and how this mechanism appears in the overall work process today.

KEYWORDS: International intergovernmental organization, Shanghai Five, Saint Petersburg Declaration, Shanghai Cooperation Organization, Charter, Regional Anti-Terrorist Structure, budget of the organization, Council of Foreign Ministers, Secretariat.

KIRISH: Tarixdan ma‘lumki dastlabki xalqaro tashkilot maqomidagi birlashmalar g‘arbda paydo bo‘lgan edi. Birinchi siyosiy hukumatlararo tashkilot bo‘lgan Millatlar Ligasi XX asrning boshlarida tashkil topib, ma‘lum darajada dunyodagi globallashuv jarayonining tezlashishiga turtki berdi. Uning vorisi sifatida xalqaro universal tashkilot – BMT vujudga keldi. Millatlar Ligasidan farqli ravishda BMT butun bir xalqaro ixtisoslashgan mahkama va institutlar tizimini qamrab oldi.

Bugungi kunda siyosatshunoslik fanida xalqaro hukumatlararo tashkilotga nisbatan “ma‘lum bir kompetensiyalar sayloviga va doimiy idoralarga ega bo‘lgan xalqaro shartnomalarga asosan boshqariluvchi davlatlarning stabil birlashmasi tushuniladi”¹.

Taniqli fransuz mutaxassisi Sh. Zorgbib bu kabi tashkilotlarning uchta muhim jihatini ko‘rsatib o‘tadi. Bular:

- ta‘sis hujjatlarida qayd etilgan hamkorlikka bo‘lgan siyosiy intilish;
- tashkilotning rivojlanishini ta‘minlovchi doimiy apparatning mavjudligi;
- kompetensiyaga (tamoyillar, me‘yorlar, vazifalar) egalik va qarorlardagi erkinlik².

MATERIALLAR VA USLUBLAR: Mutaxassislar xalqaro tashkilot sifatida namoyon bo‘lishlikning besh asosiy jihatini qayd etishadi.

---

¹ Цыганов П.А. Международные отношения. – Москва, Новая школа. 1996. – С. 178.

² Шарапова С.Ш. Многосторонность и внешняя политика Республики Узбекистан. – Ташкент, 2007. – С. 18.

- Birinchidan, ta'sis shartnomasi yoki nizomga egalik.
- Ikkinchi xususiyat, tashkilotning aniq belgilangan maqsadga egaligi yoki huquqshunoslar tili bilan aytganda tashkilot tamoyil va me'yorlarning mavjudligi.
- Uchinchi xususiyati, doimiy faoliyat yurituvchi organlar: oliy, ijroiya, ma'muriya, maxsus qo'mitalar va komissiyalarning mavjudligi.
- To'rtinchi va beshinchi xususiyatlari sifatida xalqaro huquq subyekti sifatida mustaqil huquq va majburiyatlarga ega ekanlik hamda xalqaro huquq talablari asosida tashkilot tuzishni ko'rsatib o'tish mumkin³.

Shu ma'noda Shanxay beshligining rasmiy Tashkilotga aylanishi uchun ham yuqoridagi xususiyatlar talab etilishi tabiiydir. Ana shu xususiyatlarining birinchisiga tayangan holda 2002-yil iyunda Sankt-Peterburgdagi uchrashuvda asosiy hujjat – Tashkilot Hartiyasi (Ustavi) imzolandi, shuningdek, Sankt-Peterburg Deklaratsiyasi⁴ qabul qilindi⁵. Asosiy hamda muhim ahamiyatga ega bo'lgan bir necha quyidagi masalalar ko'rildi:

- ❖ A'zo davlatlar o'rtasida o'zaro ishonch, do'stlik va yaqin qo'shnichilik aloqalarini mustahkamlash;
- ❖ mintaqada tinchlik, xavfsizlik va barqarorlikni saqlash hamda mustahkamlash, yangi demokratik, adolatli va oqilona siyosiy-iqtisodiy xalqaro tartibni shakllantirishga ko'maklashish maqsadida turli yo'nalishlarda hamkorlikni rivojlantirish;
- ❖ terrorizm, separatizm va ekstremizmning barcha ko'rinishlariga qarshi birgalikda kurash olib borish, giyohvand moddalar va qurol-yarog'ning noqonuniy savdosi hamda transmilliy, jinoiy faoliyatning boshqa turlari, jumladan, noqonuniy migratsiyaga qarshi kurashish;
- ❖ siyosiy, savdo-iqtisodiy, mudofaa, huquq-tartibotni saqlash, tabiatni muhofaza qilish, madaniy, ilmiy-texnikaviy ta'lim, energetika, transport, moliya-kredit va boshqa sohalarda samarali mintaqaviy hamkorlikni qo'llab-quvvatlash;
- ❖ xalqaro nizolarning oldini olish hamda ularning tinch yo'l bilan hal etilishida o'zaro aloqalarni mustahkamlash;
- ❖ a'zo davlatlar xalqlari turmush darajasi va sharoitlarini uzluksiz yaxshilash maqsadida teng sheriklik asosida mintaqada har tomonlama va barqaror iqtisodiy-ijtimoiy hamda madaniy taraqqiyotga ko'maklashish;
- ❖ davlatlar suvereniteti, mustaqilligi, hududiy yaxlitligi davlat chegaralarining daxlsizligini hurmat qilish, tajovuz qilmaslik, ichki ishlarga aralashmaslik, xalqaro munosabatlarda kuch ishlatish va kuch bilan tajovuz qilish, chegara hududlarda bir tomonlama ustunlikdan voz kechish;
- ❖ SHHTning boshqa mamlakatlar va xalqaro tashkilotlarga qarshi qaratilmagani⁶.

Ushbu masalalar asosida Sankt-Peterburgdagi sammitda qabul qilingan Xartiyaning 1-moddasida mazkur tashkilotning maqsad va vazifalari aniq belgilab berildi⁷.

³ Шарапова С.Ш. Многосторонность и внешняя политика Республики Узбекистан. – Ташкент, 2007. – С. 19.

⁴ Декларация глав государств - членов Шанхайской Организации Сотрудничества (Санкт-Петербург, 7 июня 2002 г.). [https://buxgalter.uz/en/doc?id=88931_deklaraciya_glav_gosudarstv_-_chlenov_shanhayskoy_organizacii_sotrudnichestva_\(sankt-peterburg_7_iyunya_2002_g_\)&prodid=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekistana](https://buxgalter.uz/en/doc?id=88931_deklaraciya_glav_gosudarstv_-_chlenov_shanhayskoy_organizacii_sotrudnichestva_(sankt-peterburg_7_iyunya_2002_g_)&prodid=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekistana)

⁵ Выступление И. С. Иванова на совместной пресс-конференции по итогам совещания // Дипломатический вестник, 2002. – № 5. – С. 66.

⁶ Декларация глав государств - членов Шанхайской Организации Сотрудничества (Санкт-Петербург, 7 июня 2002 г.). [https://buxgalter.uz/en/doc?id=88931_deklaraciya_glav_gosudarstv_-_chlenov_shanhayskoy_organizacii_sotrudnichestva_\(sankt-peterburg_7_iyunya_2002_g_\)&prodid=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekistana](https://buxgalter.uz/en/doc?id=88931_deklaraciya_glav_gosudarstv_-_chlenov_shanhayskoy_organizacii_sotrudnichestva_(sankt-peterburg_7_iyunya_2002_g_)&prodid=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekistana)

⁷ История становления и развития сотрудничества Республики Узбекистан с международными организациями. Отв ред. Р.М.Абдуллаев, Д.А.Алимова. – Тошкент, 2011. – С. 159.

Xalqaro tashkilot sifatida Shanxay Hamkorlik Tashkilotining ramzlari qabul qilindi.

Sankt-Peterburgda qabul qilingan Xartiyaning 2-moddasida⁸ SHHTga a'zo davlatlar quyidagi tamoyillarni qo'llab-quvvatlashi belgilandi:

- Davlatlarning suvereniteti, mustaqilligi, hududiy yaxlitligini hurmat qilish va davlat chegaralarining buzilmasligini, hujum qilmaslik, ichki ishlarga aralashmaslik, xalqaro munosabatlarda tazyiq yoki kuch ishlatmaslik, ma'lum hududlarda bir tomonlama harbiy ustunlikdan voz kechish;
- Har bir a'zolarining manfaatlarini hurmat qilish va tushunishdan kelib chiqib, a'zo davlatlar o'rtasida birgalikda yechim topish;
- bosqichma-bosqich umumiy manfaatlar yo'lida birgalikda harakatni amalga oshirish;
- a'zolar o'rtasidagi tushunmovchiliklarni tinch yo'l bilan hal etish;
- SHHTni boshqa davlat yoki tashkilotlarga qarshi qo'ymaslik;
- SHHT manfaatlariga qarshi qaratilgan har qanday xatti-harakatlarga yo'l qo'ymaslik;
- Mazkur Xartiya hamda SHHT doirasida qabul qilingan boshqa hujjatlardan kelib chiqadigan majburiyatlarni ko'ngildan bajarish va h.k.⁹.

Xartiyada ko'rsatilgan maqsad va vazifalarni amalga oshirish uchun tashkilot doirasida quyidagi tuzilmalar, ya'ni institutlar faoliyat ko'rsatishi 4-modda asosida belgilangan:

- Davlat boshliqlari Kengashi;
- Hukumat boshliqlari Kengashi;
- Tashqi ishlar vazirlari Kengashi;
- Vazirliklar va idoralar rahbarlari Majlisi;
- Milliy kordinatorlar Kengashi;
- Mintaqaviy antiterror strukturasi;
- Kotibiyat¹⁰.

Bu barcha organlar ijroiya funksiyasini bajarib, parlament assambleyasi yoki yagona sud ko'rinishidagi organlar faoliyat ko'rsatmaydi. Bu SHHT tuzilmaviy rivojlanishining boshlang'ich bo'g'inida ekanligini ko'rsatib turibdi.

Mintaqaviy antiterror strukturasi hisobga olmaganda SHHT organlarining ish tartibi va funksiyasi davlat boshliqlari kengashi tomonidan tasdiqlanadigan tegishli qarorlar bilan amalga oshiriladi. Shuningdek, davlat boshliqlari kengashi SHHTda boshqa organlarni ham tashkil etishi mumkin. Yangi organlarni tashkil etish Xartiyaga qo'shimcha bayonnomalar qo'shish ko'rinishida rasmiylashtiriladi¹¹.

---

⁸ Хартия Шанхайской организации сотрудничества Санкт-Петербург, 7 июня 2002 года.

Настоящий документ ратифицирован Постановлением Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 12 декабря 2003 года № 570-II «О ратификации Хартии Шанхайской организации сотрудничества» (Вступила в силу для Республики Узбекистан 19 сентября 2003 года). <https://lex.uz/docs/2054961?type=doc>

⁹ История становления и развития сотрудничества Республики Узбекистан с международными организациями. Отв ред. Р.М.Абдуллаев, Д.А.Алимова. – Тошкент, 2011. – С. 160.

¹⁰ Хартия Шанхайской организации сотрудничества Санкт-Петербург, 7 июня 2002 года. Настоящий документ ратифицирован Постановлением Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 12 декабря 2003 года № 570-II «О ратификации Хартии Шанхайской организации сотрудничества» (Вступила в силу для Республики Узбекистан 19 сентября 2003 года). <https://lex.uz/docs/2054961?type=doc>

¹¹ История становления и развития сотрудничества Республики Узбекистан с международными организациями. Отв ред. Р.М.Абдуллаев, Д.А.Алимова. – Тошкент, 2011. – С. 160.

Davlat boshliqlari kengashi SHHTning oliy organi bo'lib, u tashkilotning asosiy faoliyat yo'nalishini ishlab chiqadi, uning ichki tuzilmasi va funksiyasi bilan bog'liq prinsipial, boshqa davlatlar va xalqaro tashkilotlar bilan munosabatlari masalalarini hal qiladi, hamda nisbatan dolzarb deb hisoblanayotgan xalqaro muammolarni qarab chiqadi. Kengash bir yilda bir marta navbatdagi majlisda to'planadi. Navbatdagi majlisni tashkil qiluvchi davlat mazkur kengashning amaldagi raisi sifatida qaraladi. Navbatdagi kengash majlisini o'tkazish joyi rus alfaviti asosida SHHTga a'zo davlatlarning nomidan kelib chiqib belgilanadi.

A'zo davlatlarning hukumat boshliqlari kengashi Tashkilotning byudjetini qabul qiladi. Tashkilot doirasida o'zaro iqtisodiy hamkorlik sohasini rivojlantirishga asoslangan aniq asosiy masalalarni muhokama qilib hal qiladi. Bu kengash ham yilda bir marta navbatdagi majlis muddatiga qarab to'planadi. Bu majlis qaysi davlat hududida tashkil etilgan bo'lsa o'sha davlatning hukumat rahbari unga raislik qiladi. Hukumat boshliqlari kengashining navbatdagi majlis o'tkazish joyi a'zo davlatlar hukumat boshliqlari tomonidan oldindan kelishuv asosida belgilab olinadi¹².

Tashqi ishlar vazirlari Kengashi tashkilot faoliyatiga tegishli masalalarni muhokama qiladi, davlat boshliqlari kengashi majlisi tayyorlaydi va tashkilot doirasida xalqaro muammolar bo'yicha konsultatsiyalar o'tkazadi. Mazkur kengash zarur hollarda SHHT nomidan bayonot bilan chiqishi mumkin. Tashqi ishlar vazirlari Kengashi qo'ldagi muvofiq davlat boshliqlari kengashi majlislari o'tkazishdan bir oy oldin yig'iladi. Kengashning navbatdan tashqari va navbatdagi majlislari o'zaro kelishuvga muvofiq belgilab olinadi. Majlisni o'zida qabul qilayotgan davlat boshliqlari kengashi majlisiga raislik qiluvchi davlatning tashqi ishlar vaziri mazkur kengashga raislik qiladi¹³.

NATIJAR VA MUHOKAMA: 2001-yilning 15-iyunidagi terrorizm, separatizm, ekstremizga qarshi kurash to'g'risidagi Shanxay konvensiyasi asosida tashkil etilgan a'zo davlatlarning mintaqaviy antiterror tuzilmasi SHHTda doimiy faoliyat ko'rsatuvchi organ bo'lib, qarorgohi dastlab Qirg'izistonning Bishkek shahrida joylashgan edi. 2004-yildan boshlab shtab-kvartira faoliyatini Toshkentga ko'chirib, 2022-yilga qadar ushbu shaharda joylashgan edi. 2022-yilda bo'lib o'tgan SHHTning Samarqand sammitida shtabni Moskvaga ko'chirish to'g'risida qaror qabul qilindi.

Kotibiyat SHHTning doimiy faoliyat ko'rsatuvchi ma'muriy organi hisoblanadi. U SHHT doirasida o'tkaziladigan tadbirlarning tashkiliy texnik ta'minotini tashkil qiladi. Tashkilotning yillik byudjeti bo'yicha loyiha tayyorlaydi.

A'zo davlatlar ijroiya kotibi, uning o'rinbosari va kotibiyat mansabdorlari majburiyatining xalqaro xarakterlarini hurmat qilishi va ularning xizmat vazifasini bajarishga ta'sir o'tkazmasliklari shart. Shundan kelib chiqqan holda mazkur tuzilma umumbashariy xarakterini kasb etadi. SHHTning kotibiyat qarorgohi Pekin shahrida joylashgan. MATT Ijroiya qo'mitasi raisi Davlat rahbarlari kengashi tomonidan tayinlanadi. 2013-yil 1-yanvardan boshlab Chjan Xinfeng (Xitoy) SHHT MATT Ijroiya qo'mitasi direktori lavozimida ishlab kelmoqda¹⁴. Shunday qilib SHHT institutlari milliy ustuvorlik hisoblanadi va milliy hukumatlardan ayri holda faoliyat ko'rsatadi.

---

¹² Андреецев Р. ШОС сегодня и завтра. Надежды и заботы стран – членов организации // [Азия и Африка сегодня](#). 2008. – № 1. – С. 10-14.

¹³ Лукин А.В., Илькаева О.Е., Тиморшина А.М. Дальнейшее развитие ШОС: проблемы и рекомендации. // Шанхайская организация сотрудничества: от становления к всестороннему развитию (материалы Третьего заседания Форума ШОС, Китай, г. Пекин, 19-21 мая 2008 г.) // http://www.mgimo.ru/files/37535/kb-05_shos-Lukin.pdf

¹⁴ Исполнительный комитет региональной антитеррористической структуры ШОС. http://sco-russia.ru/about_sco/20140828/1013171258.html

SHHT o'zining alohida byudjetiga ega bo'lgan tashkilot hisoblanadi. "Shanxay Hamkorlik Tashkilotining budjetini shakllantirish va ijro etish tartibi to'g'risida bitim" 2017-yil 1-dekabr kuni Sochida bo'lgan yig'ilishda qabul qilingan. Mazkur Bitim O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2018-yil 28-martdagi PQ-3627-sonli "Xalqaro shartnomani tasdiqlash to'g'risida"gi qarori bilan tasdiqlangan va O'zbekiston uchun 2019-yil 26-fevraldan kuchga kirgan¹⁵.

Bunda tashkilotga a'zo davlatlar hissasiga umumiy byudjetning quyidagi miqdori to'g'ri keladi (2010-yilga ko'ra):

1. Xitoy Xalq Respublikasi – 23,5%
2. Rossiya Federatsiyasi – 23,5%
3. Qozog'iston Respublikasi – 20%
4. O'zbekiston Respublikasi – 15%
5. Qirg'iziston Respublikasi – 12%
6. Tojikiston Respublikasi – 6%¹⁶. Bugungi kunga kelib tashkilotning rasmiy a'zolari 9 ta va yuqoridagi statistika o'zgargan. Tashkilot byudjeti bir kalendar yilini tashkil etadi. Ayni vaqtda mazkur yil hukumat boshliqlari kengashi tomonidan tasdiqlanadigan moliya yili ham hisoblanadi. Yillik badallar va tushumlar AQSh dollari hisobida amalga oshiriladi.

A'zolik badallari summasi milliy muvofiqlashtiruvchilari kengashi bilan kelishuv asosida Ijroiya kotib tomonidan belgilangan bank hisob raqamiga o'tkaziladi. A'zo davlatlar tomonidan to'lanmay qolgan yillik ulush badallari summasi mazkur davlatning tashkilot oldida qarzdorligiga olib keladi. Mazkur Kelishuvning depozitori Xitoy Xalq Respublikasi hisoblanadi. Byudjet mablag'lari SHHTda doimiy asosda faoliyat ko'rsatuvchi organlarni moliyalashtirishga sarflanadi. A'zo davlatlarning har biri Tashkilot tadbirlarida ularning vakillari va ekspertlari bilan bog'liq xarajatlarni o'zlari ko'taradi.

SHHT eshiklari uning xartiyasi tamoyillari va maqsadlariga amal qiluvchi mintaqaning boshqa davlatlarining a'zoligi uchun ochiqdir. A'zo bo'lib kiruvchi davlatlar, shuningdek, SHHT doirasida qabul qilingan boshqa xalqaro shartnomalar va hujjatlarga ham rioya etishlari shart. SHHTga yangi a'zolarining qabul qilinishi masalasi tashqi ishlar vazirlari Kengashining taqdimnomasiga asosan davlat boshliqlari kengashida qabul qilinadi. Tashqi ishlar vaziri Kengashi bunda amaldagi kengash raisi nomiga yo'llangan a'zo bo'lish istagidagi davlatning rasmiy arizasi asosida taqdimnoma tayyorlaydi.

SHHT tarkibidagi istalgan a'zo davlat uning a'zolidan chiqish huquqiga ega. Xartiyadan chiqish uchun 12 oy muddatdan kam bo'lmagan vaqt ichida rasman murojaat qilinishi kerak.

SHHT organlari tomonidan qabul qilingan qarorlar a'zo davlatlar tomonidan ularning milliy qonunchiligi tartiblari asosida ijro etiladi. Bundan shunday xulosa qilish mumkinki, SHHTda qabul qilingan qaror amalda Milliy qonunchilikdan kelib chiqib o'zgarishi mumkin. Shunday qilib, SHHT doirasida qabul qilingan qarorlarni bajarishda tomonlar uchun o'zlarining milliy qonunchiligi birlamchi ahamiyatga egadir.

XULOSA: SHHT doirasida qabul qilingan qarorlar va shartnomalarning a'zo davlatlar tomonidan bajarilishini nazorat qilish SHHT organlari zimmasiga yuklatilgan, ammo yagona nazorat qiluvchi organ faoliyat ko'rsatmaydi.

A'zo davlatlar o'zlarining ichki tartib va qoidalari asosida SHHT kotibiyatiga doimiy vakillarini tayinlaydilar. Mazkur vakillar ayni vaqtda Pekindagi a'zo davlatlar elchixonasining diplomatik korpusi tarkibiga kiradi.

¹⁵ "Shanxay Hamkorlik Tashkilotining budjetini shakllantirish va ijro etish tartibi to'g'risida bitim". <https://lex.uz/docs/4264144>

¹⁶ Соглашение о порядке формирования и исполнения бюджета ШОС. // <http://www.SCO.ru>

SHHT va uning mansabdor shaxslari barcha a'zo davlatlar hududida tashkilotning maqsad va funksiyalarini bajarish uchun turli imtiyoz va immunitetlardan foydalanadi. SHHT va uning mansabdor shaxslarining imtiyozlari miqdori hamda immuniteti alohida xalqaro shartnomalar bilan tartibga solinadi.

Ko'rinib turibdiki, geosiyosiy nuqtayi nazardan olib qaraganda SHHT xalqaro munosabatlar tizimida nufuzli bir tashkilotga aylanib ulgurdi. Shunga monand tashkiliy tuzilma, boshqaruv tartibi, ijro mexanizmi kabi holatlarda hamon yechimini topish kerak bo'lgan muammolar topiladi va ular bartaraf etib borilayotganini sammitlar asosida ko'rish mumkin.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR:

1. Цыганов П.А. Международные отношения. – Москва, Новая школа. 1996. – С. 178.
2. Шарапова С.Ш. Многосторонность и внешняя политика Республики Узбекистан. – Ташкент, 2007. – С. 18.
3. Декларация глав государств - членов Шанхайской Организации Сотрудничества (Санкт-Петербург, 7 июня 2002 г.). [https://buxgalter.uz/en/doc?id=88931_deklaraciya_glav_gosudarstv - chlenov_shanhayskoy_organizacii_sotrudnichestva \(sankt-peterburg_7_iyunya_2002_g_\)&prodid=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekistana](https://buxgalter.uz/en/doc?id=88931_deklaraciya_glav_gosudarstv_-_chlenov_shanhayskoy_organizacii_sotrudnichestva_(sankt-peterburg_7_iyunya_2002_g_)&prodid=1_vse_zakonodatelstvo_uzbekistana)
4. Выступление И. С. Иванова на совместной пресс-конференции по итогам совещания // Дипломатический вестник, 2002. – № 5. – С. 66.
5. История становления и развития сотрудничества Республики Узбекистан с международными организациями. Отв ред. Р.М.Абдуллаев, Д.А.Алимова. – Тошкент, 2011. – С. 159.
6. Хартия Шанхайской организации сотрудничества Санкт-Петербург, 7 июня 2002 года. Настоящий документ ратифицирован Постановлением Олий Мажлиса Республики Узбекистан от 12 декабря 2003 года № 570-II «О ратификации Хартии Шанхайской организации сотрудничества» (Вступила в силу для Республики Узбекистан 19 сентября 2003 года).<https://lex.uz/docs/2054961?type=doc>
7. Андреещев Р. ШОС сегодня и завтра. Надежды и заботы стран – членов организации // [Азия и Африка сегодня](#). 2008. – № 1. – С. 10-14.
8. Лукин А.В., Ильяева О.Е., Тиморшина А.М. Дальнейшее развитие ШОС: проблемы и рекомендации. // Шанхайская организация сотрудничества: от становления к всестороннему развитию (материалы Третьего заседания Форума ШОС, Китай, г. Пекин, 19-21 мая 2008 г.) // http://www.mgimo.ru/files/37535/kb-05_shos-Lukin.pdf
9. Исполнительный комитет региональной антитеррористической структуры ШОС. http://sco-russia.ru/about_sco/20140828/1013171258.html
10. “Shanxay Hamkorlik Tashkilotining budjetini shakllantirish va ijro etish tartibi to'g'risida bitim”. <https://lex.uz/docs/4264144>
11. Соглашение о порядке формирования и исполнения бюджета ШОС. // <http://www.SCO.ru>